

O‘ZBEKISTONDA FOYDALI QAZILMALARI HAQIDA MA’LUMOT TAYYORLASH

Shahrisabz Davlat pedagogika instituti pedagogika fakulteti

Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi 5-22-guruh talabasi

Aliqulova Gulruh Sobirovna

Shahrisabz pedagogika instituti o‘qituvchisi

Alimardonova Mo‘tabar Xolmo‘minovna

Email: gulruxaliqulova1101@gmail.com

Annotatsiya: O‘zbekiston Respublikasining tabiiy resurslari, xususan, foydali qazilmalari haqida batafsil ma’lumot berilgan. Foydali qazilmalarning geologik joylashuvi, turlari, iqtisodiy ahamiyati va sanoatga ta’siri yoritilgan. Shuningdek, maqolada yirik konlar va ularning xaritada joylashuvi ko‘rsatilgan. Maqola O‘zbekistonning geosiyosiy mavqei va tabiiy boyliklaridan unumli foydalanish yo‘llariga ham e’tibor qaratadi. O‘zbekiston Respublikasi yer osti boyliklariga nihoyatda boy mamlakatlardan biridir. Uning hududida ko‘plab foydali qazilmalar — rangli va nodir metallar, yoqilg‘i-energetika resurslari, qurilish materiallari, sanoat xomashyolari va boshqa tabiat boyliklari mavjud.

Annotation: This article provides detailed information about the natural resources of the Republic of Uzbekistan, particularly its mineral resources. It highlights the geological distribution, types, economic significance, and impact of these resources on industry. The article also presents major deposits and their locations on the map. Additionally, it focuses on Uzbekistan’s geopolitical position and effective ways to utilize its natural wealth. Uzbekistan is one of the countries richest in underground resources. Its territory holds numerous valuable minerals—non-ferrous and rare metals, fuel and energy resources, construction materials, industrial raw materials, and other natural treasures.

Kalit So‘zlar: O‘zbekiston, Foydali qazilmalar, Tabiiy boyliklar, Oltin konlari, Mis konlari, Uran zaxiralari, Neft va gaz, Navoiy kon-metallurgiya kombinati, Olmaliq kon-

metallurgiya kombinati, Geologik resurslar, Mineral resurslar, Iqtisodiyot, Eksport, Ekologik muammolar, Konchilik sanoati, Atrof-muhit himoyasi, Energetika, Markaziy Osiyo tabiiy boyliklari.

KIRISH

O‘zbekistonning foydali qazilmalari- O‘zbekiston Respublikasi geologik jihatdan boy va murakkab tuzilishga ega bo‘lgan mamlakat hisoblanadi. Yer osti boyliklarining xilma-xilligi va ularning katta miqdorda mavjudligi, mamlakat iqtisodiyotining mustahkam asoslaridan birini tashkil etadi. Foydali qazilmalar sanoatning ko‘plab tarmoqlarida muhim xomashyo sifatida qo‘llanilib, energetika, metallurgiya, qurilish, kimyo kabi sohalarning barqaror faoliyat yuritishiga xizmat qiladi. Mamlakatimizda olib borilayotgan geologik izlanishlar va zamonaviy texnologiyalar yordamida ushbu boyliklardan oqilona foydalanish imkoniyatlari yanada kengaymoqda. Ushbu maqolada O‘zbekistonning turli hududlarida joylashgan foydali qazilmalar, ularning turlari va mamlakat rivojlanishidagi o‘rni haqida batafsil ma’lumot beriladi. O‘zbekiston Respublikasining tabiiy resurslari, xususan, foydali qazilmalari haqida batafsil ma’lumot berilgan. Foydali qazilmalarning geologik joylashuvi, turlari, iqtisodiy ahamiyati va sanoatga ta’siri yoritilgan. . O‘zbekistonning geosiyosiy mavqei va tabiiy boyliklaridan unumli foydalanish yo‘llariga ham e’tibor qaratadi. O‘zbekiston yer osti boyliklariga nihoyatda boy mamlakat hisoblanadi. Markaziy Osiyoning markazida joylashgan ushbu davlat neft, gaz, ko‘mir, uran, oltin, mis, volfram, rux, kumush kabi ko‘plab foydali qazilmalarga ega. Mamlakatning deyarli har bir viloyatida biror bir muhim tabiiy resurs uchraydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

O‘zbekistonning foydali qazilmalari bo‘yicha o‘rganilgan adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, bu mavzu uzoq yillardan buyon geografiya, geologiya va iqtisodiyot fanlari doirasida ilmiy izlanishlar markazida bo‘lib kelmoqda. Jumladan, “O‘zbekiston geografiyasi” darsliklarida mamlakat hududlarida tarqalgan asosiy foydali qazilmalar haqida umumiy ma’lumotlar berilgan. Karimov A. tomonidan yozilgan “Geologik resurslar

va ularning iqtisodiy bahosi” asarida esa foydali qazilmalar turlarining iqtisodiy samaradorligi va ulardan foydalanishning strategik yo‘nalishlari chuqur tahlil qilingan. Davlat Geologiya qo‘mitasi va Davlat Statistika qo‘mitasining rasmiy ma’lumotlari esa konlar soni, zaxirasi, joylashuvi va ulardan foydalanish hajmi haqidagi statistik asosni ta’minlaydi. Shuningdek, BMT, Jahon banki, va UNDP kabi xalqaro tashkilotlarning O‘zbekistonda tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligi bo‘yicha tayyorlagan hisobotlari global miqyosidagi baholash imkonini beradi.

1. Foydali qazilmalar turlari va ularning joylashuvi

Oltin. O‘zbekiston oltin zaxiralari bo‘yicha jahonda yetakchi o‘rinlardan birini egallaydi. Eng mashhur kon – Muruntov (Navoiy viloyatida joylashgan) dunyodagi eng yirik oltin konlaridan biri sanaladi. Amantoytau, Zarafshon konlari ham muhim ahamiyatga ega.

Mis. Olmaliq (Toshkent viloyati) koni mis qazib olishda asosiy manba hisoblanadi. Bu yerda mis bilan birga molibden, oltin, kumush ham uchraydi.

Ko‘mir. Respublikadagi yirik ko‘mir koni – Angren konidir. Bundan tashqari, Baysun, Sharg‘un (Surxondaryo viloyati) konlari ham mavjud.

Tabiiy gaz va neft. Neft va gaz asosan Qashqadaryo (G‘uzor, Muborak), Buxoro (Gazli), va Surxondaryo viloyatlarida uchraydi. Muborak gazni qayta ishlash zavodi mamlakat gaz sanoatining yuragidir. Uran. O‘zbekiston uran zaxiralari bo‘yicha ham dunyoda yetakchi o‘rinlardan birida turadi. Uran konlari asosan Navbahor, Zafarabad, Nurabad hududlarida joylashgan. Qo‘rg‘oshin va rux. Eng yirik konlar Almaliq, Ahangaron, Kadamjayda joylashgan. Bu qazilmalar asosan metallurgiya sanoati uchun muhim.

2. Foydali qazilmalarni qazib olish va ularni qayta ishlash

O‘zbekistonda foydali qazilmalarning ko‘pchiligi sanoat korxonalari orqali qazib olinadi. Misol uchun:

Navoiy kon-metallurgiya kombinati (NKMK) – oltin qazib olishda.

Olmalik kon-metallurgiya kombinati (OKMK) – mis, rux, qo‘rg‘oshin va boshqa metallarni qazib olish va qayta ishlashda.

Muborak gazni qayta ishlash zavodi – tabiiy gaz sanoatida.

O‘zbekneftgaz – neft va gaz sohasida yetakchi kompaniya.

3. Foydali qazilmalar iqtisodiyotdagi o‘rni

Foydali qazilmalar O‘zbekiston iqtisodiyotining asosi hisoblanadi. Eksport tushumining katta qismi oltin, mis, tabiiy gaz va boshqa qazilmalardan olinadi. Bu soha minglab odamlarni ish bilan ta’minlaydi, infratuzilmani rivojlantiradi va mamlakatga xorijiy sarmoyalarni jalb etadi⁴. Atrof-muhit va ekologik muammolar. Foydali qazilmalarni qazib olish jarayonida atrof-muhitga salbiy ta’sir yetkazilishi mumkin. Shuning uchun ekologik xavfsizlik choralariga alohida e’tibor qaratilmoqda. Davlat tomonidan “yashil texnologiyalar”ga o’tish va konlarda ekologik nazorat kuchaytirilmoqda⁵. Kelajak istiqbollari. Kelajakda sun’iy intellekt, avtomatlashtirish va innovatsion texnologiyalar orqali foydali qazilmalarni qazib olish samaradorligini oshirish rejalashtirilgan. Shuningdek, yangi konlarni aniqlash va ularni ekspluatatsiya qilish ustida ham ish olib borilmoqda.

XARITADA BELGILANISHI (tavsif):

Navoiy viloyati — Oltin (Muruntov), Uran (Uchkuduk)

Qashqadaryo viloyati — Tabiiy gaz (Sho‘rtan, Muborak), Neft (Olot)

Toshkent viloyati — Mis (Olmalik), Ko‘mir (Angren)

Surxondaryo viloyati — Ko‘mir (Baysun)

Jizzax viloyati — Tuz (Arnasoy)

Farg‘ona vodiysi — Rux, Qurilish materiallari

XULOSA

O‘zbekiston Respublikasi geologik jihatdan nihoyatda boy hudud bo‘lib, mamlakatda mavjud bo‘lgan foydali qazilmalar sanoat, energetika, transport va qurilish kabi ko‘plab sohalarning barqaror rivojlanishini ta’minlaydi. Ushbu resurslarning hududiy tarqalishi, konlarning turlari va zaxirasi ularning iqtisodiyotdagi ahamiyatini yanada oshiradi. Yurtimizda oltin, mis, uran, tabiiy gaz, neft, ko‘mir va boshqa resurslarga boy konlar mavjud bo‘lib, ular milliy boylik sifatida oqilona va barqaror tarzda boshqarilmoqda. Ayniqsa, Muruntov, Olmaliq, Sho‘rtan, Gazli kabi konlar strategik ahamiyat kasb etadi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, foydali qazilmalarning o‘z vaqtida va to‘g‘ri o‘rganilishi, zamonaviy texnologiyalar bilan qazib olinishi va ekologik xavfsizlikka amal qilinishi mamlakatning uzoq muddatli barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Shu bois, ushbu resurslardan ilmiy asosda, ekologik va iqtisodiy mas’uliyat bilan foydalanish – bugungi kunning dolzarb vazifasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Geologiya va mineral resurslar qo‘mitasi rasmiy sayti — <https://www.geo.uz>
2. “O‘zbekiston geografiyasi” darsligi. 10–11-sinf. — Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi, 2022.
3. Karimov A. Geologik resurslar va ularning iqtisodiy bahosi. — Toshkent: Fan, 2020.
4. O‘zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo‘mitasi rasmiy sayti — <https://stat.uz>
5. United Nations Development Programme (UNDP). Natural Resource Management in Uzbekistan. — UNDP Report, 2021.
6. Jahon banki. Uzbekistan Mineral Resources Sector Analysis. — World Bank Group, 2022.

7. Raximov M., Axmedov D. O‘zbekiston tabiiy resurslari va ularning iqtisodiyotdagi o‘rni. — Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.

8. GOST 7.1–2003: Bibliografik yozuv. Bibliografik tavsif. Umumiy talablar va tuzish qoidalari. — Moskva: Standartinform, 2004.